

Research Article
(Araştırma Makalesi)

J. Anim. Prod., 2019, 60 (2): 89-96

DOI: 10.29185/hayuretim.580519

Sabri GÜL¹ 0000-0001-6787-8190
Hüner ÖRNEK² 0000-0002-6243-3667

¹ Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Zootekni Bitkileri Bölümü 31000, Hatay
² Ziraat Yüksek Mühendisi, Adana

Corresponding author: sabrigul@gmail.com

* Bu makale, ikinci yazarın Yüksek Lisans tezinden
üretilmiştir.

Gaziantep İlinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri II. Keçi Yetiştiriciliği*

Structural Characteristics of Small Ruminant Breeding in
Gaziantep II. Goat Breeding

Alınış (Received): 21.06.2019

Kabul tarihi (Accepted): 21.09.2019

Anahtar Kelimeler:

Gaziantep, keçi yetiştiriciliği, yapısal
özellikler.

Keywords:

Gaziantep, goat breeding, structural
characteristics.

ÖZ

Amaç: Bu anket çalışmasında, Gaziantep ilinde keçi yetiştiriciliği yapan üreticilerin yetiştirme ve üretim sistemleri araştırılmıştır.

Materyal ve Metot: Çalışmanın materyalini, Gaziantep'te yaşayan ve 5 yıldan uzun süredir yetiştiricilik yapan 91 keçi yetiştiricisi oluşturmuştur.

Bulgular: Çalışmada, yetiştiricilerin genellikle (% 75.76) ilkököl mezunu ve 5-7 kişilik aile fertlerinden oluştuğu belirlenmiştir. Üreticiler, genellikle hayvanlarını merada otlattıklarını ve süt üretimi (% 56) amacıyla yetiştiricilik yaptıklarını belirtmişlerdir. Keçiler, çiftçilerin evlerinin altında bulunan ve daha çok briketten (% 80.2) yapılmış kapalı ağıl tipindeki barınaklarda yetiştirildiği tespit edilmiştir. Gaziantep ilinde teke katımının Eylül ayında (% 53.8) yapıldığı belirlenmiş, keçilerin 163 gün sağıldığı ve ortalama süt verimi 288.62 ± 19.78 kg olarak hesaplanmıştır. Üreticiler elde ettikleri sütü genellikle peynire işlediklerini ve peynirleri de daha çok tüccara sattıklarını beyan etmişlerdir. Bölgede görülen hayvan hastalıkları arasında en çok yavru atma (% 37.4) ve mastitis (% 22.0) olduğu üreticiler tarafından dile getirilmiştir.

Sonuç: Gaziantep ilinde mevcut olan damızlık birliği daha etkin hale getirmesi ve üreticiler arasında tesis edilecek kooperatif veya benzeri bir yapı ile yetiştiriciliğin her aşamasında yaşanan sorunlar büyük ölçüde çözülmüş olacaktır.

ABSTRACT

Objective: In this survey, breeding and production systems of goat breeders in Gaziantep province were investigated.

Material and Methods: The material of the study consisted of 91 goat breeders who have lived in Gaziantep for more than 5 years.

Results: The study determined that the breeders consisted of primary school graduates (75.76 %) and have a family of 5-7 members. The producers stated that they generally graze their animals on pasture and that they breed for milk production (56 %). Goats were kept in a closed pen made from briquettes (80.2 %) under the farmer's house. The mating period was determined to be in September (53.8 %). The goats were milked for 163 days, and average milk yield was calculated as 288.62 ± 19.78 kg. The producers stated that they usually processed the milk obtained from goats into cheese and sold it to merchants. The producers stated that the most common problems seen in the region were abort (37.4 %) and mastitis (22.0 %).

Conclusion: Most of the problems will be solved with the existing breeding association in Gaziantep province becoming more effective and the establishment of a cooperative or similar structure involving producers and breeder associations.

GİRİŞ

Türkiye'nin zengin bitki örtüsü, mevcut çayır-meraların koyun ve keçilerin otlamasına, diğer türlere göre daha avantajlı olması, kırsalda yaşayan ailelerin geleneksel tüketim alışkanlıkları gibi etmenler, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini ön plana çıkarmaktadır. Ülkemizin küçükbaş hayvan varlığı 35.194.972 baş koyun, 10.922.427 baş keçiden oluşmaktadır (TÜİK, 2019). Mevcut küçükbaş hayvanların yaklaşık dörtte biri Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (GAP) yetiştirilmektedir. Gelir amaçlı yetiştirilen ruminant hayvanlar içerisinde ise koyun ve keçinin payı ülke genelinde % 78.07 iken bu değer GAP Bölgesinde % 87.33'tür (TÜİK, 2019). Gelişmiş sanayisiyle bilinen ve Güneydoğu Anadolu ile Akdeniz Bölgesinde geçiş noktasında yer alan Gaziantep, coğrafik yapısı, bitki örtüsü ile küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin dolayısıyla da keçi yetiştiriciliğinin önemli bir merkezi durumundadır.

Hayvansal üretimde, sarp araziler, makilikler, çalılıklar, küçük boylu otlar denilince ilk akla keçi yetiştiriciliği gelmektedir. Hareketli ve çevik yapısı, adaptasyon gücünün iyi olması, hastalıklara karşı direnci, çalı ve dikenimsi otları sevmesi, ağız ve dudak yapısının uygunluğu, güçlü tırnak yapısından dolayı dağlık arazilerde yetiştirilebilecek en uygun türün keçi olduğu söylenebilir. Keçiler kırsalda yaşayan insanlar için geçim kaynağı olduğu kadar, bir dost ve yaren niteliğinde hayvanlardır. Çünkü eti, sütü, derisi ve kılı hem ham madde hem de mamul olarak birçok ürüne işlenebilmekte ve bunlar hızlı bir şekilde maddi kazanca dönüştürülebilmektedir.

Gaziantep ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği hakkında hali hazırda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra ilde uzun yıllardan beri üretim ve pazarlamada farklı sorunların yaşandığı, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen ve Gaziantep ilinde yürütülen "Kilis Keçisinin Halk Elinde Islahı I ve II" isimli ıslah projesi kapsamında sıkça dile getirilmektedir. Yetiştiriciliğin temel şartlarından biri de mevcut durumun tespiti, uygun şekilde analizi ve çözüm önerilerinin üretilmesidir. Türkiye'de küçükbaş hayvancılığın yapısal özelliklerini tespit etmek amacıyla birçok bölgede farklı araştırmacılar tarafından bölgenin mevcut yetiştiricilik durumunun tespiti için çalışmalar yapılmıştır (Gül ve ark., 2009; Behrem ve Keskin, 2013; Elmaz ve ark., 2014; Kandemir ve ark., 2015; Gül ve Örnek, 2018; 2018; Özdemir ve Keskin, 2018). Bundan dolayı her bölgede stratejik üretim planlaması yapabilmek amacıyla bölgelerin mevcut halinin iyi tespit edilip analiz yapılması gerekmektedir.

Bu anket çalışmasında, Gaziantep ili Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne kayıtlı üyelerin keçi yetiştiriciliği açısından genel yetiştirme sistemleri, alt yapı profili, üretim ve sonrasında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri araştırılmıştır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal

Çalışmanın materyalini, Gaziantep'te yaşayan ve 5 yıldan uzun süredir yetiştiricilik yapan 91 keçi yetiştiricisi oluşturmuştur.

Metot

Bu anket çalışması, Gaziantep Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğine kayıtlı yetiştiricilerin üretimdeki mevcut durumlarını tespit etmek amacıyla genel olarak, eğitim durumu, geçim kaynağı, ağıl yapısı, bakım ve besleme, üretim şekli, pazarlama, sağlık koruma gibi temel soruları kapsayan ve 62 sorudan oluşan anket yoluyla yürütülmüştür.

İstatistiksel Analiz

Yetiştiriciler ile yapılan anket sorularından elde edilen cevaplar, SPSS paket programı ile değerlendirilmiştir (SPSS, 2012). Elde edilen veriler frekans tabloları hazırlanarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Ankete katılan 91 keçi yetiştiricisinden 77'sinin ilkököl, 10'unun ortaokul, 2'sinin lise, 1'inin ise yükseköğrenim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu soruyu 1 üretici yanıtı bırakmıştır. Ülkemizde hayvancılıkla geçimini sağlayan işletmeler, işgücünü genellikle aile bireylerinden sağlamaktadırlar. Bu çalışmada keçi üretimi yapan çiftliklerde aile fert sayılarının dağılımı Çizelge 1'de verilmiştir.

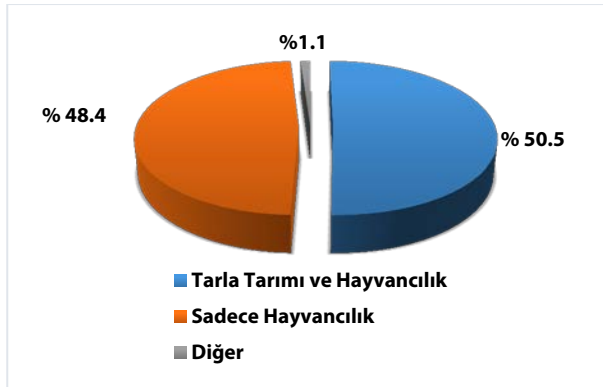
Çizelge 1. Keçi işletmelerindeki aile fert sayısı
Table 1. Number of family members in goat farms

Aile Fert Sayısı	f	%
2-4	10	10.9
5-7	59	64.1
8-10	19	20.6
11 ve üzeri	3	4.4
Toplam	91	100.0

Çalışmada işletmelerin büyük bir çoğunluğunun, 5-7 bireyden (% 64.1) oluştuğu belirlenmiştir.

Kırsalda yaşayan halkın birçoğunun temel geçim kaynağını tarım oluşturmaktadır. Yapılan anket

çalışmasında, bazı yetiştiriciler sadece hayvancılıkla uğraştıklarını, bazıları ise hayvan yetiştiriciliğinin yanı sıra bitkisel üretim yaptıklarını bildirmişlerdir (Şekil 1).

Şekil 1. Keçi yetiştiricilerinin geçim kaynakları
Figure 1. Livelihood in goat farms

Ayrıca üreticilerin, % 40'ının tarla, % 2'sinin sulu tarım arazisi, % 9'unun bahçe ve tarla, % 3'ünün sadece bahçe sahibi olduğu % 46'sının ise arazisinin olmadığı tespit edilmiştir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ekonomik gelir sağlamanın en önemli faktörlerinden birisi de bölgeye uygun tür ve ırk seçimidir. Gaziantep ilinde, keçi yetiştiricilerinin iş tecrübeleri ortalama 15.5 yıl olduğu saptanmıştır. Üreticiler keçi yetiştiriciliğinde öncelikli üretim amaçlarının süt verimi olduğunu (51 yetiştirici) ve kilis keçisi yetiştirme nedenleri arasında da bu ırkın yüksek süt verim özelliği olduğunu bildirmişlerdir. (Çizelge 2).

Çizelge 2. Keçi yetiştiricilerinin üretim amacı

Table 2. Aim of production in goat farms

Üretim Amacı	f	%
Et	4	4.4
Süt	51	56.0
Et-Süt	29	31.9
Et-Süt-Yapağı/Kıl	7	7.7
Toplam	91	100.0

Keçi etinin bazı bölgelerde tercih edilmesi nedeniyle sadece et için üretim yapan yetiştiriciler bulunmakla birlikte (% 4.4) et ve süt üretimini birlikte düşünen yetiştiricilerin oranı ise % 29'dur.

Hayvansal üretimin verimli ve sürdürülebilir olmasının en önemli hususlarından biri de hayvanların uygun barınma koşullarına sahip olmasıdır. Bu çalışmada keçi yetiştiricilerinin kullandıkları ağıl tipleri Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Keçi işletmelerinin barınak tipi

Table 3. Shelter type of goat farms

Barınak Tipi	f	%
Kapalı ağıl	69	75.8
Yarı açık ağıl	14	15.4
Yazın açık kışın kapalı ağıl	7	7.7
Diğer	1	1.1
Toplam	91	100.0

Çizelge 3'ü incelediğimizde yetiştiricilerin daha çok kapalı ağılı (% 75.8) tercih ettikleri görülürken, % 15.4 oranında yarı açık, % 7.7 oranında yazın açık kışın kapalı ağıl ve % 1.1 oranında ise diğer (ağaç çit, çadır, mağara tipi doğal kaya oyukları) barınak tipini tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Yetiştiriciler işletme konumu olarak genellikle evlerinin alt kısmını (% 57.1) tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bölgede genel olarak işletmelerin barınak yapımında briket (% 80.2), taş (% 12.1), kerpiç briket ve taşı birarada (% 3.3) kullandıkları tespit edilmiştir.

Keçi yetiştiricileri hayvanlarını meraya dayalı (% 31.9) veya hem mera hem de elden (% 64.8) beslediklerini belirtmişlerdir. Elden besleme yapanlar genellikle kesif yemi yemciden alırken (% 65.2) rasyonunu kendisi hazırlayanların oranı % 34.8 (23 kişi) olup kullanmış oldukları yem hammaddeleri Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Rasyonda kullanılan yem hammaddeleri

Table 4. Feed raw materials used in ration

Yem hammaddesi	f	%
Arpa	3	13.0
Arpa-Buğday	7	30.4
Arpa-Kepek	1	4.3
Arpa-Buğday-Kepek	6	26.1
Arpa-Buğday-Mısır	1	4.3
Buğday-Küspe-Kepek	1	4.3
Arpa-Buğday-Küspe-Kepek	4	17.4
Toplam	23	100.0

Çizelge 4'ten de görüleceği üzere, üreticiler daha çok arpa-buğday karışımını kullanırken, bu karışıma mısır ve kepek de ekledikleri görülmektedir. Üreticiler kesif yemden ayrı olarak meraya ilaveten kaba yem de kullandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 5).

Keçi yetiştiricileri kaba yem olarak saman (% 65.6) kullanmayı tercih ederken, yonca, fiğ, sılağ da kullandıklarını bildirmişlerdir. Kaba yem kullanan üreticilerin % 69.2'si kaba yemi dışarıdan satın alırken,

% 24.2'si kendilerinin ürettiklerini söylemişlerdir. Yetiştirilen yem bitkilerinin ise mısır, fiğ, arpa ve buğday samanı olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 5. Rasyonda kullanılan kaba yem çeşitleri
Table 5. Rough feed raw materials used in ration

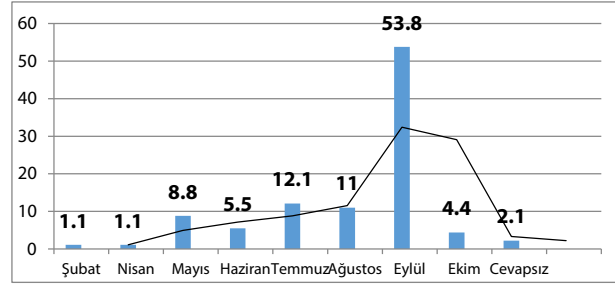
Kaba Yem çeşidi	f	%
Buğday samanı	42	65.6
Fiğ- Buğday samanı	3	4.7
Fiğ-Mısır silajı	3	4.7
Yonca- Buğday samanı	5	7.8
Yonca-Mısır silajı	2	3.1
Buğday samanı -Mısır silajı	3	4.7
Arpa samanı -Mısır Silajı	1	1.6
Fiğ-Yonca-Mısır silajı	1	1.6
Fiğ- Buğday samanı -Mısır silajı	1	1.6
Yonca-Saman-Mısır silajı	2	3.1
Fiğ-Yonca- Buğday samanı-Mısır silajı	1	1.6
Cevapsız	27	42.2
Toplam	64	100.0

Gaziantep ilinde yapılan çalışmada keçi yetiştiricilerinden % 77.8'i mera imkânlarına sahip olduğunu, % 22.2'si ise kendilerine ait meralarının olmadığını bildirmişlerdir. Mera imkânı olanların büyük çoğunluğu (% 81.9) mera olarak orman ve tarla kenarlarını kullandıklarını ve hayvanlarını bu alanlarda otlattıklarını söylemişlerdir.

Keçi yetiştiricileri "herhangi bir kayıt tutuyor musunuz?" sorusuna, % 68.5'i oranında "Hayır", % 31.5 oranında ise "Evet" cevabını vermişlerdir. "Evet" diyenlerin % 25.3'ü hem doğum hem süt verim kayıtlarını % 6.6'sı doğum kayıtlarını % 3.3'ü ise sadece süt verim kayıtlarını tuttuklarını beyan etmişlerdir.

Çiftçiler ilk damızlıkta kullanma yaşını 15 aylık yaşta yaparken, üreticilerin % 86.7'si damızlık materyalini kendi sürüsünden, % 7.8'i dışarıdan satın alarak, % 5.6'sı ise hem kendi sürüsünden hem de dışarıdan satın alarak temin ettiklerini bildirmişlerdir. Keçi yetiştiricilerinin % 33.7'si teke katımından önce keçilerde ek yemleme yapmadığını, % 66.3'ü yaptığını belirtmiş, ortalama ek yemleme süresi ise 38.3 gün olarak bildirmişlerdir. Teke katımından önce tekeleri sürüden ayırıyor musunuz sorusuna yetiştiricilerin % 51.7'si "hayır" % 48.3'ü ise "evet" yanıtını vermiş olup, sürüden tekeyi ayırma süresi ise yetiştiricilerin beyanlarına esas olarak ortalama 77.5 gün hesaplanmıştır.

Keçi yetiştiricilerinin teke katım dönemleri aylık olarak Şekil 2'de verilmiştir.

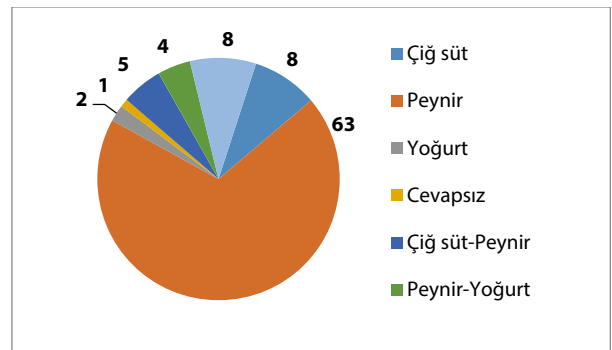

Şekil 2. Teke katımı zaman (%)
Figure 2. Mating time (%)

Şekil 2'den de görüleceği üzere Gaziantep ilinde teke katım ayı genellikle Eylül (49 kişi-% 53.8) ayı olup en az tercih edilen ayın ise Şubat (1 kişi-% 1.1) ve Nisan (1 kişi-% 1.1) ayı olduğu görülmektedir.

Gaziantep ilinde ankete katılan üreticilerin 83'ü elle sağım yaparken, 7'si makine ile sağım yaptıklarını beyan etmişlerdir. Sağım süresi ise oğlakları süten kestikten sonra ortalama 163 gün, pazarlanabilir süt verimi ise 288.62 ± 19.78 kg olarak hesaplanmıştır. Keçileri kuruya çıkarmayı, 47 yetiştirici doğumdan 2 ay önce 8 yetiştirici 1 ay, 3 yetiştirici 3 ay, 4 yetiştirici 3 ay ve 1 yetiştirici ise 1.5 ay önce yaptıklarını beyan etmişlerdir.

Keçi yetiştiricileri sağıma başladıktan sonra elde ettikleri sütü değerlendirme şekilleri Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Keçi sütünün değerlendirilmesi (Kişi sayısı)
Figure 3. Dairy processing of goat milk (farmer number)

Şekil 3'ten de görüldüğü üzere üreticiler elde ettikleri sütü genellikle peynire işlediklerini (63 kişi) söylemişlerdir. Keçi sütünün çiğ süt olarak satanların sayısı 8 kişi, yoğurt yapımında kullananların sayısı ise 2 kişi (% 2.2) olarak belirlenmiştir.

Ankete konu olan üreticilerin 48'i doğumda oğlaklara göbek bakımı yaptığını 34'ünü ise göbek bakımı yapmadığı belirlenmiş olup en çok karşılaşılan sağlık problemleri Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Keçi işletmelerinde karşılaşılan sağlık problemleri
Table 6. Health problems in goat farms

Sağlık problemleri	f	%
Ayak problemi	3	3.3
Mastitis	20	22.0
Yavru atma	34	37.4
Güç doğum	1	1.1
Keçi ciğer hastalığı	2	2.2
Ayak problemi -mastitis	4	4.4
Ayak problemi -Yavru atma	3	3.3
Ayak problemi - Keçi ciğer hastalığı	1	1.1
Mastitis-Güç doğum	2	2.2
Yavru atma-Mastitis-Güç doğum	1	1.1
Mastitis-Yavru atma	18	19.8
Cevapsız	2	2.2
Toplam	91	100.0

Çiftçilerin karşılaştıkları en büyük sağlık problemi yavru atma sorunu (% 37.4) ve Mastitis (% 22.0) olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra keçi ciğer hastalığı, güç doğum, ayak problemleri de yetiştiricilerin karşılaştıkları sorunlar arasında yer almaktadır. Keçilere yapılan aşilar Çizelge 7'de belirtilmiştir.

Çizelge 7. Keçi işletmelerinde uygulanan aşilar
Table 7. Vaccines applied in goat farms

Uygulanan Aşilar	f	%
Şap	4	4.4
Çiçek	9	9.9
Brucella	1	1.1
Şap-Brucella	8	8.8
Şap-Enterotoksemi	1	1.1
Şap-Çiçek	27	29.7
Çiçek-Brucella	4	4.4
Şap-Çiçek-Brucella	22	24.2
Şap-Çiçek- Enterotoksemi	1	1.1
Şap-Çiçek-Keçi ciğer ağrısı	2	2.2
Şap-Enterotoksemi-Veba	1	1.1
Çiçek- Enterotoksemi -Veba	1	1.1
Şap-Çiçek-Brucella -Veba	2	2.2
Cevapsız	8	8.8
Toplam	91	100.0

Yetiştiriciler içerisinde aşı yaptıran kişilerden 27'si şap-çiçek, 22'si şap-çiçek-brucella, 9'u sadece çiçek, 8'i ise şap-brucella aşısı yaptırdıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca çiftçiler, ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde parazit mücadelesi uyguladıklarını ve ihtiyaç duyulduğunda veteriner hekime başvurduklarını da beyan etmişlerdir.

TARTIŞMA

Eğitim her alanda olduğu gibi hayvancılık sektöründe de, üretim, pazarlama ve sağlık koruma gibi konularda etkili olan önemli bir faktördür. İşletmede donanımlı ve eğitimli personelin bulundurulması işletme kârını arttırmaktadır. Acar (2012) Isparta ilinde yapmış oldukları çalışmada keçi yetiştiricilerinin eğitim seviyelerini ilkökul % 75.76 ortaokul % 14.55 ve lise % 7.27 olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Elmaz ve ark. (2014) Burdur ilinde yapmış oldukları çalışmada, ilkökul eğitim seviyesini % 77.2 olarak bildirmiştir. Yapmış olduğumuz çalışma araştırmacıların bildirişleri ile benzerlik göstermektedir.

Keçi ve koyun yetiştiricilerinin aile fert sayıları çoğunlukla 5-7 kişi arasında olduğu saptanmıştır. Şahin ve Yılmaz (2014), Iğdır ilinde yürüttükleri çalışmada, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletme sahiplerinin ortalama aile fert sayısını 5.76 kişi olarak tespit etmiştir. Ayrıca Behrem ve Keskin (2013), Kilis ilinde yürütmüş olduğu çalışmada, keçi yetiştiriciliği yapan aile fert sayısını 5.90 kişi olarak saptamıştır. Yapmış olduğumuz çalışmada keçi yetiştiricilerinin ortalama aile fert sayısı 6.39 kişi olup araştırmacıların bildirişleriyle yakınlık göstermektedir.

Ülkemizde kırsal kesimde yaşayan halkın birçoğunun temel geçim kaynağını tarım oluşturmaktadır. Yapılan anket çalışmasında, bazı yetiştiricilerin sadece hayvancılıkla uğraştığı, bazılarının ise hayvan yetiştiriciliği ile birlikte bitkisel üretim yaptığı da saptanmıştır. Ceyhan ve ark. (2015a), Niğde ilinde yapmış oldukları çalışmada geçim kaynağı olarak koyunculüğün % 82.3 gibi yüksek bir orana sahip olduğunu belirtmişlerdir. Behrem ve Keskin (2013), yürütmüş olduğu çalışmada geçim kaynağı olarak hayvansal ve bitkisel üretimin % 45.1 sadece hayvansal üretimin ise % 53.5 oranında olduğunu tespit etmiş olup yaptığımız çalışma Ceyhan ve ark. (2015b)'in çalışmasından düşük çıkarken, Behrem ve Keskin (2013)'in çalışması ile benzerlik içerisindedir.

Hayvancılıkta kârlılığın artırılması amacıyla yem girdilerinin azaltılması gerekmektedir. Bu amaçla mera arazilerinin geniş ve otlatmaya uygun olması, yem bitkilerince zengin olması gerekmektedir. Acar (2012), Isparta ilinde yapmış oldukları çalışmada işletme sahiplerinin % 73.33'ünün arazisinin olmadığı ve % 23.64'ünün otlatma için arazi kiraladıklarını saptamışlardır. Hozman ve Akçay (2016), Sivas ilindeki çalışmalarında işletmelerin kendi arazilerine sahip oldukları gibi kiralama ya da ortak araziler de sahip oldukları belirtilmiştir.

Ülkemizde, yerli ırk bakımından verim kapasitesi düşük olan ırkların yanında olmasına rağmen yüksek verim kapasitesine sahip ırklar da mevcuttur. Paksoy ve Özçelik (2008), Kahramanmaraş ili keçicilik işletmelerinde yaptığı çalışmada gayrisafi üretim değeri içinde en büyük payı keçi yetiştiriciliğinin (% 71.24) aldığını saptamıştır. Aydın ve Keskin (2018), Muğla ilinde yürütmüş oldukları çalışmada, keçi üreticilerinin % 46'sının et, % 2'sinin süt, % 50'sinin et ve süt, % 2'sinin ise damızlık amacıyla yetiştiricilik yaptıklarını tespit etmişlerdir. Dellal ve ark. (2002), GAP bölgesinde küçükbaş hayvanlardan elde edilen sütün % 52.51'inin peynir, % 27.39'unun yoğurt, % 10.23'ünün içme sütü ve % 9.87'sinin ise tereyağı olarak değerlendirilmekte olduğunu bildirmişlerdir. Gül ve ark., (2009), Adana ilinde küçükbaş hayvanlardan elde edilen değişik verimlerin yetiştirici için önem sırasını süt, et, yapağı/kıl ve gübre olarak belirtmişlerdir. Elde etmiş olduğumuz bulgular araştırmacıların bildirişleri ile hemen hemen uyum içerisindedir. Farklılıkların bölgesel yetiştiricilik özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Hayvansal üretimin verimli ve sürdürülebilir olmasının en önemli hususlarından biri de hayvanların uygun barınma koşullarına sahip olmasıdır. Olumsuz barınak yapılarından kaynaklanan ısınma, havalandırma, hijyen ve yetersiz alan problemleri verim düşüklüğünün yanında ana ve yavru ölümlerine neden olabilmektedir.

Behrem ve Keskin (2013), Kilis ilinde yürütmüş olduğu çalışmada yetiştiricilerin genellikle yazları açık kışları kapalı ağıl kullandıklarını (% 95.8), % 2.8'inin kapalı tip ağılı, % 1.4'ünün ise yarı açık ağıl tipini tercih ettiklerini tespit etmiştir. Kızıoğlu ve Karakaya (2014), Bingöl ilindeki çalışmalarında ilde bulunan hayvan barınaklarının % 86.6'sının kapalı ağıl şeklinde olduğunu bildirmişlerdir. Elmaz ve ark. (2014), Burdur ilinde yapmış oldukları çalışmada koyun işletmelerinin % 84.4'ünün yarı açık ağıl tipinde olduğunu saptamışlardır. Paksoy ve ark. (2006), Kahramanmaraş ilinde yaptıkları çalışmada ağıllarda duvar malzemesi olarak, % 40'ında briket, % 43'ünde taş, % 10'unda tuğla, % 7'sinde ahşap kullanıldığını belirtmişlerdir. Araç ve Daşkıran (2010), Diyarbakır'ın Merkez, Çınar, Çüngüş, Ergani ve Eğil ilçelerinde bulunan 125 adet hayvancılık işletmesinde yürütmüş oldukları anket çalışmasında, ağılların % 64'nun taş, % 36'sının ise briketten yapılmış olduğunu belirtmişlerdir. Elde etmiş olduğumuz sonuçlar araştırmacıların sonuçlarıyla farklılık içerisindedir. Bu farklılıkların bölgenin iklim koşullarından kaynaklandığı söylenebilir.

Ülkemizde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği genel olarak ekstansif şartlarda yapılmaktadır. Hozman ve Akçay (2016) Sivas ilinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre yetiştiricilerin % 80'inin hayvanlarının merada otladığını, % 19'unun kısmen meradan yararlandığını ve % 1'inin ise meradan hiç yararlanmadıklarını bildirmişlerdir. Şahin ve Yılmaz (2014), mera imkânına sahip işletmelerde mera mülkiyetinin % 24'ünün kendi malı, % 32'sinin köy ortak malı, % 36'sının orman ve tarla kenarları olduğunu, % 8'inin ise mera imkânına sahip olmadığını saptamıştır. Bostancı (2006), Kırıkkale ilinde hayvanların köy orta malı olan meralarda otlatıldığını ve meraların genellikle köy çevresinde bulunduğunu tespit etmiştir. Mera imkânlarının olmadığı ya da meranın zayıf olduğu bölgelerde elden yemleme zorunlu olmaktadır. Üreticiler ihtiyaç duydukları kaba ve kesif yemleri kendileri ürettikleri gibi dışarıdan da satın alabilmektedirler. Behrem ve Keskin (2013), Kilis ilindeki yetiştiricilerle yapmış olduğu çalışmada yetiştiricilerin % 59.9'unun keçilere kesif yem verirken, % 39.4'ünün kesif yem vermediklerini, kesif yem verenlerin ise % 18.8'inin yemi kendisinin hazırladığını % 81.2'sinin ise hazır yem kullandığını tespit etmiştir. Turan ve ark. (2015), Siirt ilinde yapmış oldukları çalışmada, hayvancılık işletmelerinin ihtiyacı olan kaba yemin sadece % 13'ünün tarla tarımı içerisinde yetiştirilen yem bitkilerinden karşılandığını ve yem bitkilerine ayrılan alanın üreticinin sahip olduğu toplam alanın % 7.7'si olduğunu tespit etmişlerdir. Dellal ve ark. (2002), GAP bölgesinde yapmış oldukları çalışmada yem kaynaklarını sırasıyla tane yem (% 100), saman (% 100), anız (% 80.5), fabrika yemi (% 100) ve silaj (% 0.4) olarak tespit etmişlerdir. Araştırmacıların bildirişleri bulgularımız ile uyum içerisindedir.

Hayvan yetiştiriciliğinde sürdürülebilirlik ve istenilen verim düzeylerinin elde edilmesi başarılı bir sürü yönetimine bağlıdır. Bunun için, bir işletmede hayvan sayısı dikkate alınmadan, hayvanlara ait tüm verilerin toplanması, değerlendirilmesi, uygun ve yerinde kararların alınması gerekmektedir. Genellikle ekstansif şartlarda yetiştiricilik yapan çiftçilerimiz kayıt tutmamakta ya da bu işi gereksiz olarak düşünmektedirler. Bilgituren ve Ayhan (2009), Burdur ilinde koyunculuk işletmelerinin % 86.6'sının verim kaydı tutmadığını, sadece % 13.4'ünün verim kaydı tuttuğunu bildirmişlerdir. Yapmış olduğumuz çalışmada, bu değer araştırmacıların bildirişinden yüksek elde edilmiştir. Bu durumun Gaziantep ilinde yürütülen ülkesel ıslah projesi kapsamında bulunan üreticilerin kayıt tutma zorunluluğundan kaynaklandığı söylenebilir.

Generasyonların devamı ve üretim ancak döl verimi ile sağlanabilmektedir. Bu ise işletmelerde iyi planlanmış ve başarılı geçen bir aşım sezonuna bağlıdır. Bir örnek yavru üretimi ve sürüdeki diğer işlerin etkin yapılabilmesi amacıyla doğumların belirli bir dönemde yaptırılması elzemdir. Bu amaçla tekelerin sürüden ayrılması ve sadece çiftleşme döneminde sürüye katılması gerekmektedir. Gül ve ark. (2009), Adana'nın Feke ilçesinde keçi işletmelerinde yapmış oldukları çalışmada yetiştiricilerin % 93.3'ünün aşımından önce erkekleri dişilerden ayırmadığını tespit etmişlerdir. Dellal (2000), Antalya ili genelinde teke katım zamanı % 18 oranında Ağustos, % 73 oranında Eylül ve % 0.9 oranında da Ekim ayında başladığını tespit etmiştir. Koyuncu ve ark., (2006), Çanakale ilinde teke katımının, Temmuz ayında başlayıp, Kasım sonuna kadar sürdüğünü bildirmişlerdir. Araştırmacının elde etmiş olduğu sonuçlar hemen hemen bizim çalışmamızla benzerlik göstermekle birlikte farklılıklar coğrafi koşullar, ırk, yetiştirme şekli iklim koşulları gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Bölgelere bağlı olmakla beraber genellikle keçi yetiştiriciliğinde temel gelir kaynağı süt üretimidir. Behrem ve Keskin (2013), Kilis İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne üye olan 142 yetiştirici ile yapmış olduğu anket çalışmasında laktasyon süresini ortalama 239.8 ± 3.24 gün, süt verimini ise ortalama 390.6 ± 27.12 kg olarak bildirmiştir. Gül ve ark. (2016) Kilis keçilerinde yapmış oldukları çalışmada, kontrol grubunda süt verimini 293.7 litre, laktasyon süresini ise 212.5 gün olarak tespit etmiştir. Keçi işletmelerinden elde etmiş olduğumuz sonuçlar Gül ve ark. (2016)'nın kontrol grubu keçilerinin süt verimine yakın çıkmıştır.

Üreticiler keçilerden elde ettikleri sütleri kendi bölgelerinde uygun satış şekline göre değerlendirmektedirler. Paksoy ve Özçelik (2008), Kahramanmaraş ili keçilik işletmelerinde yapmış olduğu çalışmada keçilerden elde edilen sütün % 32.43'ünün peynir, % 16.07'sinin içme sütü % 12.97'sinin yoğurt, % 3.81'inin tereyağı olarak pazarlandığını tespit etmişlerdir. Gül ve ark. (2009), Feke, Saimbeyli ve Tufanbeyli'de yapmış oldukları çalışmada keçi sütlerinin (% 71.9) çökelek ve peynir olarak değerlendirildiğini tespit etmişlerdir. Bu

çalışmalarda olduğu gibi bizim yapmış olduğumuz çalışmada da koyun ve keçi sütü en fazla peynir olarak değerlendirilmektedir.

Küçükbaş hayvancılık işletmelerinde sağlıklı hayvanların yetiştirilmesi, dolayısıyla sağlıklı ürünlerin üretilebilmesi için etkili bir sağlık koruma programının uygulanması kaçınılmazdır.

Bostancı (2006), Kırıkkale ilinde koyunculuk işletmelerinde yapmış olduğu çalışmada incelenen Delice ilçesinde; Şap ve Çiçek, Keskin ilçesinde; çiçek, Brucella, Şap ve ayak hastalıkları, Başlışeyh ilçesinde; Şap, Çiçek ve Brucella gibi sağlık sorunlarının sık sık yaşandığını tespit etmiştir. Karakuş ve Akkol (2013), Van ili küçükbaş hayvan işletmelerinde yapmış oldukları çalışmada en yaygın görülen sağlık problemlerinin, dış parazitler (% 65.36) ve solunum yolu hastalıkları (% 52.19) olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmacıların farklı bölgelerdeki yapmış oldukları çalışmalarda da görüldüğü üzere bölgemizdeki küçükbaş hayvanlarda da benzer problemler yaşanmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, Gaziantep ilinde üreticilerin genellikle ilkokul mezunu ve aile işletmelerinden oluştuğu görülmektedir. Çiftçiler kış döneminin sert geçmesinden dolayı kapalı tip ağıl olarak evlerinin altını kullanmaktadırlar. İşletmelerde teke katımı daha çok Eylül ayında yapılmaktadır. Oğlaklar yaklaşık 90 günlük yaşta süttten kesilemekte ve keçiler elle sağlanmaktadır. Elde edilen süt genellikle peynire işlenmekte ve daha çok tüccara satılmaktadır. Meraların yetersiz oluşu, çoban sıkıntısı, yem girdilerinin maliyeti ve elde edilen ürünlerin satışından yaşanan problemler de çiftçileri zor durumu sokmaktadır. Bölgede daha çok brucella ve yavru atma hastalığı görülürken, genel bir sağlık koruma uygulamasının olmayışı da üreticilerin karşılaştıkları problemler arasında yer almaktadır. İlde bulunan damızlık birliğinin daha etkin hale getirilmesi, kurulacak olan kooperatif veya benzeri bir toplum kuruluşu ile üretim ve satışta birlikteliği sağlayacak ve tüm küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin sorunlarının çözümüne katkı sağlamış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar M, 2012. Isparta ili damızlık koyun keçi yetiştiricileri birliği üyesi keçilik işletmelerinin mevcut durumu ve teknik sorunları üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı, Isparta.
- Aydın K, Keskin M. 2018. Muğla ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri. *Mediterr Agric Sci* 31, 317-323, DOI: 10.29136/mediterranean.428577
- Araç B, Daşkiran İ. 2010. Diyarbakır ili keçilik işletmelerinin yapısal özellikleri. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7, 173-179.
- Behrem S, Keskin M. 2013. Kilis ilinde keçi yetiştiriciliğinin mevcut durumu. *MKU Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18, 69-72.
- Bilgituren S, Ayhan V. 2009. Burdur ili damızlık koyun ve keçi yetiştiricileri birliği üyesi koyunculuk işletmelerinin yapısal özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma. *Hayvansal Üretim*, 50, 1-8.

- Bostancı M. 2006. Kırıkkale ilinde koyun yetiştiriciliğinin yapısal ve yetiştiricilik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı, Ankara.
- Ceyhan A, Şekeroğlu A, Ünal A, Çınar M, Serbest U, Akyol E, Yılmaz E. 2015a. Niğde ili koyunculuk işletmelerinin yapısal özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma. *KSÜ Doğa Bil. Dergisi*, 18, 60-68.
- Ceyhan A, Ünal A, Çınar M, Serbest U, Şekeroğlu A, Akyol E, Yılmaz E, Demirkoparan, A. 2015b. Niğde İli Keçi Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Tarım - Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3, 74-79.
- Dellal G. 2000. Antalya ilinde kıl keçisi yetiştiriciliğinin bazı yapısal özellikleri, II. Bazı türeme özellikleri, sağlık ve kırkım dönemi uygulamaları. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 6, 124-129.
- Dellal G, Eliçin, A, Tekel N, Dellal İ. 2002. GAP bölgesinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri. *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü*, Yayın no:82. Ankara.
- Elmaz Ö, Ağaoglu ÖK, Akbaş AA, Saatçi M, Çolak M, Metin MÖ. 2014. Burdur ili küçükbaş hayvancılık işletmelerinin mevcut durumu. *Eurasian J Vet Sc.*, 30, 95-101, DOI:10.15312/EurasianJvetSci.201425926.
- Gül S, Görgülü Ö, Keskin M. 2009. Adana İli Feke, Saimbeyli ve Tufanbeyli İlçelerinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Durumu. *MKU Ziraat Fakültesi Dergisi* 14, 29-33.
- Gül S, Örnek H. 2018. Gaziantep İlinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri I. Koyun Yetiştiriciliği. *MKU Ziraat Fakültesi Dergisi* 23, 306-314.
- Gül S, Keskin M, Göçmez Z, Gündüz Z. 2016. Effects of supplemental feeding on performance of Kilis goats kept on pasture condition. *Italian Journal of Animal Science*, 15, 110-115, DOI: 10.1080/1828051X.2015.1132542
- Hozman BS, Akçay H. 2016. Sivas ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine üye süt sığırcılığı işletmelerinde hayvan besleme uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni Anabilim Dalı, Aydın.
- Kandemir Ç, Alkan İ, Yılmaz Hİ, Ünal HB, Taşkın T, Koşum N, Alçıçek A. 2015. İzmir yöresinde küçükbaş hayvancılık işletmelerinin coğrafik konumlarına göre genel durumu ve geliştirilme olanakları. *Hayvansal Üretim* 56, 1-17.
- Karakuş F, Akkol S. 2013. Van ili küçükbaş hayvancılık işletmelerinin mevcut durumu ve verimliliği etkileyen sorunların tespiti üzerine bir araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18, 9-16.
- Kızıoğlu S, Karakaya E. 2014. Bingöl ilinde küçükbaş hayvan işletmelerinin yapısal durumu, sorunları ve çözüm önerileri. 11. Ulusal Tarım Kongresi, Samsun, 3-5 Eylül, 2014, 584-595.
- Koyuncu E, Pala A, Savaş T, Konyalı A, Ataşoğlu C, Daş G, Ersoy İE, Uğur F, Yurtman İY, Yurt HH. Çanakkale koyun ve keçi yetiştiricileri birliği üyesi keçicilik işletmelerinde teknik sorunların belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Hayvansal Üretim* 47, 21-27.
- Özdemir FH, Keskin M. 2018. Kilis ve Gaziantep İllerinde Yetiştirilen Kilis Keçilerinin Bazı Morfolojik ve Fizyolojik Özellikler Bakımından Karşılaştırılması. *MKU Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23, 115-123.
- Paksoy S, Atılğan A, Akyüz A, Kumova Y. 2006. Kahramanmaraş yöresi koyunculuk işletmelerinin yapısal yönden mevcut durumları ve geliştirilmesi üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1, 17-22.
- Paksoy M, Özçelik A. 2008. Kahramanmaraş ilinde süt üretimine yönelik keçi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 14, 4-20.
- SPSS 2012. Released 2012. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0. Armonk, NY: IBM Corp.
- Şahin K, Yılmaz İ. 2014. Iğdır ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri. *Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü*.
- Turan N, Özyazıcı MA, Tantekin GY. 2015. Siirt ilinde çayır mera alanlarından ve yem bitkilerinden elde edilen kaba yem üretim potansiyeli. *Türk J Agric Res*, 2: 69-75.
- Tüney Bebek D, Keskin. M. 2018. Mersin İlinde Koyun Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu Bazı Verim ve Yapısal Özellikleri. *MKU Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23, 315-323.
- TÜİK 2019. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1002; erişim tarihi, 16.08.2019